

Kærligheden vinder
En bog om liv og død, himmel og helvede
Rob Bell
Boedal forlag 2011
192 sider

Anmeldt af **Peter Søes**

Kærligheden vinder er først og fremmest interessant på grund af den debat, den har medført, siden den udkom sidste år. Og den er stor, debatten: I skrivende stund giver "Bell Love Wins" cirka 21,5 millioner hits på google. Det er jo noget.

Bogen i sig selv er ikke nær så stor, hverken målt i sider eller i "indholdsmæssigt format". Det sidste skal jeg (selvfølgelig) vende tilbage til; til det første: Den er på 192 sider fordelt på otte kapitler, og den er hurtigt læst, skrevet som den er i en letflydende prosa uden ret mange bisætninger.

Stilen er mundligt, i retning af det snakke, med masser af indskudte spørgsmål: "Hvor ofte skærer du struben over på en ged? (Den havde du nok ikke lige set komme, vel?)" – "Har du nogensinde siddet over for en kvinde, mens hun fortalte om, hvordan det var at blive voldtaget?" – "Kan du huske, hvordan det var at sidde i klasseslokalet, nogle gange så uudholdeligt kedeligt, at du sad og kiggede på uret? Tik. Tik. Tik."

En amerikansk anmelder, hvis tålmodighed er større end min, har optalt 350 spørgsmål, som stilles på denne måde bo-

gen igennem. Og jeg kan godt forestille mig, at den slags "virker" i en mundtlig fremstilling. Når man derimod læser det, har man (hvert fald jeg!) en fornemmelse af skiftevis noget næsten intimiderende og noget manipulerende. Der gælder også de mere appellerende afsnit, hvor man nærmest synes, man kan høre prædikanten skifte toneleje (og i hvert fald retorisk stilleje). I bogen er det sat op som en art knækprosa, og det er muligt, at det fungerer fra en prædikestol eller en scenekant, men iklædt trykksvæerte gør disse afsnit sig ikke specielt godt.

Der er også mange små, illustrerende eksempler, som Bell henter fra sit eget liv og sin praksis som præst. Igen virker det meget "mundtligt" og snakkende i en skriftlig fremstilling, og det opleves på en eller anden måde "forkert", emnets alvor taget i betragtning. Men jeg kan godt forestille, at det virker mere naturligt i en prædiken i en amerikansk megakirke som den, hvor Bell er præst.

En karikatur

Alt dette er *form* – og jeg tror ikke, jeg ville hæfte mig så meget ved det, hvis jeg ikke

også indholdsmæssigt havde oplevelsen af noget manipulerende. Fremstillingen “lever af” at opstille en modsætning mellem det synspunkt, at vi “får ét liv til at vælge mellem himmel og helvede, og når vi dør, er det afgjort. Så er det det ene eller det andet for evigt ...” (s. 102) og så Bells egen tentativt formulerede apokatastasistro.

Læg mærke til ordet “vælge”. Overalt er den teologi, Bell lægger afstand til, så antropocentrisk fremstillet som i citatet og mere til. Frelse bliver alene et spørgsmål om menneskets eget valg, som Gud på en eller anden måde er passiv tilskuer til. Og endda afhængig af tilfældigheder i en sådan grad, at menneskers evige frelse kommer til at afgøres af omstændigheder udenfor Guds kontrol, som for eksempel om en missionær punkterer i sin bil, så dem, han skulle have forkyndt for, ikke får hørt evangeliet (s. 18).

Skal man formulere det mere sammenhængende (hvad Bell ikke gør – men jeg tror, jeg “rammer tonen” meget godt ...), så går den teologi, han vil undsige, ud på, at Jesus måske nok med sin død og opstandelse har “gjort sit” til frelsen. Og nu sidder han passiv i himlen, mens vi må “gøre vores”, og hvis vi gør det, bliver vi frelst til sidst, det vil sige vi bliver sluppet ind i en dødkedelig himmel men undgår i det mindste, at Gud straffer os evigt i helvede. Derfor er det bare om at tage sig sammen og omvende sig, hvis man ikke har gjort det, og ellers at tage sig sammen og med alle midler lokke flest muligt til omvendelse.

Jeg skal ikke kunne udelukke, at man i enkelte kirkemiljøer kan finde en art “hyper-arminiansk” teologi og forkyndelse, der har træk til fælles med Bells karikatur, men jeg nægter at tro, at det nogen steder i verden er mainstream. Derimod har det slået mig, hvor tæt denne beskrivelse ligger på den fremstilling af evangelikal tro, jeg

har læst hos den nyateistiske bestsellerforfatter Sam Harris.

Men hvorom alting er: Bell mener tilsyneladende, at dette reelt er, hvad evangelikale kristne tror, helt generelt, og han refererer (uden henvisninger) til mange forskellige. Jeg kender ikke de kirker og forkyndere, han henviser til, så jeg kan ikke vurdere det. Kun anføre, at de steder, hvor han i anden sammenhæng faktisk refererer teologer, jeg kender, ikke giver mig ret stor tillid til hans evne til at gengive sine modstanderes synspunkt dækkende.

Bells alternativ

Som sagt “fungerer” bogen ved at opstille Bells egen teologi som alternativ til det, han siger, kristne ellers tror. Og hans første pointe er da at “udvide” begrebet om frelsen: “Livet har aldrig nogensinde drejet sig om at ‘komme indenfor’. Det handler om at udfolde sig i Guds gode verden” (s. 167) Han har mange formuleringer her, som er helt ukontroversielle, og enkelte, som er rigtig gode. Teologisk skolede læsere kan uden videre genkende den øgede vægtlægning på *gudsriget* og dets (præsenteiske og futuriske) herredømme-karakter, som har kendetegnet evangelikal teologi i de seneste snart mange år.

I løbet af læsningen studser man alligevel over, hvor meget *gudsriget* (“himlen”) for Bell er knyttet til, hvordan mennesket forstår sig selv og handler. Sat på spidsen er hjertet i *gudsriget* og frelsen *en ny selvforståelse* og *en ny livstil*, som passer til Guds oprindelige hensigt med sit skaberværk, og som også er hans eskatologiske mål: “... hans [Jesu] hensigt med os er, at vi skal vokse i gavmildhed, tilgivelse, oprigtighed, mod, sandhed og ansvarlighed. Efterhånden som dette vinder indpas i vore liv, tager vi mere og mere del i livet i den kommende tidsalder her og nu” (s. 55).

Helvede er da det modsatte: Ikke Guds straf (s. 170), men "... et onde, som udspringer fra de hemmelige, skjulte dybder i vores hjerter, et onde, som bringer kaos og elendighed til vores samfund og fællesskaber ..." (s. 93). Og opgaven for et menneske er så at sige at leve, så der er mest mulig himmel og mindst muligt helvede i vedkommendes liv.

Jeg sad længe under læsningen og ventede, at Bell også ville distancere sig fra den karikerede teologi, han opstiller sin egen position som et alternativ til, på et tredje punkt. Nemlig i spørgsmålet om, hvem der er frelsens egentlige subjekt. Men det gør han ikke, nærmest tværtimod. Han kan tale om mennesket som *Guds partner*, der skal tage det bæredygtige ansvar for jorden og medmennesket alvorligt (s. 41) og om opgaver at udføre *i samarbejde med Gud* (s. 51). Og når man betænker, at dette for Bell er hjertet i selve frelsen (!), så bliver på en eller anden måde menneskets eget ansvar for sin frelse ubærlig stort. Og mindst lige så stort hos ham selv som i den teologi, han gerne vil undsige.

Alligevel tror han, at den Gud, som vil at alle mennesker skal frelses, 1 Tim 2,4, til sidst får, hvad han ønsker. Og måden, det sker på, synes at være, at Gud har tid nok, og at ethvert menneske har uendelig lang tid til at lægge "helvede" i deres liv bag sig og til sidst blive forsonet med Gud og indrette deres liv i overensstemmelse med "himlen". Processen fortsætter nemlig efter døden, og som Bell skriver: Det må tage den tid, der er brug for (s. 105).

Der er noget åbent og "glat" ved Bells formuleringer her, og der er steder, hvor han synes at åbne for, at det i det mindste principielt er muligt at ville afskære sig fra Gud og "himlen" for altid, også efter døden (s. 112-113). Men der er ingen tvivl om, at det han selv tror, er at alle frelses til sidst.

Det særegne ved Bells frelsesuniversalisme

Der er mange, der deler Bells frelsesuniversalistiske tro. Millioner, skriver han i forordet, og det har han uden tvivl ret i. Så meget mere påfaldende er det, hvem han henviser til og hvem ikke. Ikke Schleiermacher og heller ikke Barth eller nogen andre nyere teologer. Fra oldkirken nævnes ikke overraskende Clemens, Origenes og Gregor af Nyssa (foruden Euseb), og desuden nævnes Luther, ikke andre.

Henvisningen til Luther (s. 104-105) i en argumentation for apokatastasis virker forbløffende, hvert fald på mig (og formentlig også på mange af dette tidsskrifts læsere). Det handler om et brev fra 1522 til Hans von Rechenberg, som jeg ikke kendte, før jeg læste om det hos Bell. En hurtig søgning på nettet viser, at der er andre, der bruger det til at sige, at Luther lærte omvendelse efter døden, og synes at se frelsesuniversalisme som en implicit konsekvens af det.

Jeg skal ikke gøre meget ud af det; man behøver blot at læse det afsnit af brevet, som Bell henviser til, for at se, at Luther hverken lærer omvendelse efter døden eller alles frelse, men sådan set siger det modsatte af, hvad Bell refererer ham for. Og jeg kan ikke fri mig for en fornemmelse af, at Bell næppe har læst den tekst, han citerer, men blot fundet referencen et eller andet sted. Men det må være med det, som det nu er – i hvert fald er det efter min bedste overbevisning simpelthen forkert, at den frelsesuniversalistiske forståelse har været en anerkendt position "i hjertet af den kristne tradition helt fra den første kirke", sådan som Bell skriver (s. 107). Tværtimod afviste kirken jo i 553 Origenes' apokatastasislære, og indtil nyere tid har det været et marginalt synspunkt i teologien.

Det der undrer, er imidlertid, at Bell ikke henviser til de teologer fra nyere tid,

som fortalerne for frelsesuniversalisme plejer at henvise til. Jeg gætter på, det er, fordi han ønsker at fremstille sin position som en *evangelikal* position og derfor har svært ved at henvise til for eksempel Schleiermacher.

Heller ikke Barth får en henvisning, selvom mange nutidige fortalere for frelsesuniversalisme jo stiller sig i forlængelse af ham på dette punkt. Det der fremhæves, er da gerne Barths nytolkning af prædestinationslæren, som grundlæggende går ud på, at Kristus er den egentlig udvalgte, og at ethvert menneske er udvalgt i ham. Barth selv var af forskellige grunde tøvende ift. at drage den universalistiske følgeslutning af dette ("[I]ch lehre sie nicht, aber auch nicht nicht," skal han have sagt om apokastasislæren). Men jeg tror, de fortolkere har ret, som siger, at det ikke desto mindre er konsekvensen af hans teologi om udvælgelsen.

Det som slår en, når man læser Bell, er imidlertid, hvor anderledes det er i forhold til Barth og i forhold til de andre forsvar for frelsesuniversalismen, som jeg har set før. Og grunden er den helt anderledes rolle, Bell tilkender mennesket i frelsen. Der er ikke tale om, at Gud i sin suveræne udvælgelse af alle i Kristus til sidst frelser alle, om hans ja til mennesket, som overtrumfer menneskets nej til ham eller om "nådens triumf". Hos Bell er frelsen til syvende og sidst en forvandlingsproces, hvor mennesket i lys af Guds barmhjertighed når frem til en ny selvforståelse og en ny handlemåde i overensstemmelse med "himlens" væsen, og i dette er mennesket selv aktivt hele vejen igennem. Polemisk kan man kalde det en art "protestantisk skærsildslære", hvor frelsen er en form for dannelse, og hvor mennesket (ved Guds hjælp) til sidst når frem til at realisere sit gudgivne formål, tager det så aldrig så lang tid.

Men dermed er det samtidig tydeligt, at diskussionen med Bell om frelsesuniversa-

lisme ikke blot handler om, hvor mange, der får del i frelsen. Den handler også om, hvad frelse overhovedet er. Hvis hjertet i frelsen er syndernes forladelse, så er den noget, der *sker* (eller ikke sker) ved en domsakt, hvor Gud frikender synderen. Og da er frelsens "problem" i dybeste forstand Guds vrede, det som menneskets frelser fra.

Bell undsiger ivrigt dette: "Vi har ikke brug for at blive frelst fra Gud. Gud er den, der frelser ..." (s. 170). Ganske vist kan han anerkende Paulus' forensiske fremstilling af retfærdiggørelsen i Rom 3 (s. 121) men på bundlinjen er det alligevel blot "de første kristnes forsøg på at iklæde Jesus-historien en sprogdragt", som "deres primitive kultur" kunne forstå (s. 124).

Og her er vi, hvor vejene dybest set skilles. Bell nævner en række skriftsteder om fortabelsen og giver lidt stikordsagtige bud på sine fortolkninger af dem. Men han nævner ingen tekster om Guds vrede; det er, som han vælger i tavshed at forbigå de bibeltekster, der siger det, som for mig at se er det egentligt anstødelige. Nemlig at fortabelsen er at møde *Guds* dom og vrede.

Hvad der står på spil

Jeg tror selv, der kommer en fortabelse. Jeg tror, Bells tolkninger af det, Jesus har sagt om det, er åbenlyse nødløsninger og forsøg på at finde smuthuller, hvor der ingen er. Og det er ikke kun et spørgsmål om tolkning af enkelte skriftsteder (selvom der er mange af dem, mange flere end Bell forholder sig til, flest hos Jesus selv), det er også et spørgsmål om, hvad frelse overhovedet er, og hvor tung en byrde, synden er.

Jeg tror, jeg altid vil have det sådan, at jeg griber ud efter den, når der kommer en bog, som argumenterer mod fortabelsens virkelighed. For *hvis nu* det er mig, der har fået det galt i halsen. *Hvis nu* kirken har misforstået teksterne, troen, evangeliet.

Hvis nu en ny tolkning kunne åbne mulighed for på en eller anden måde at beholde Kristus og samtidig sige farvel til det, han har sagt om dommen. Det er et "hvis nu", der sidder ret så dybt i mig.

Men *Kærligheden vinder* har ikke kostet mig én søvnløs nat. Der er andre tekster om fortabelsen, som jævnlige holder mig vågen – bibeltekster, først og fremmest, men også andre (bedre) forsøg på at argumentere for alles frelse. Bells bog er ikke én af dem, og jeg tror, det skyldes, at jeg dybest set ikke kan tage hans billede af, hvad frelsen er, alvorligt. Jeg er med på, at frelsen også indebærer en reel nyskabelse af menneskenaturen med "vandrette" implikationer for både selvforståelse og livsstil, og at den aldrig kan reduceres til en adgangsbillet eller en forsikringspolice.

Men først og sidst er frelsen alligevel den frifindelse af en skyldig, som flytter mennesket fra at være under Guds vrede til at være under hans nåde. Og først og sidst er den *Guds*; det *må* være ham, der gennemfører den på trods og på tværs af menneskers stræben, hvis der overhovedet sker

en frikendelse nu og på den sidste dag. Og det *må* ske, ved at hans Ånd ved evangeliet kalder dem, der ikke af egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus eller komme til ham. For nu at citere katekismen.

De spørgsmål det rejser, kender vel de fleste af os, der tror, at der kommer en fortabelse, til smertefuld hudløshed: Hvorfor straffer Gud synd – og hvorfor så hårdt? Hvorfor giver han ikke troen til alle? Kan vi have noget håb om, at han kalder troen frem i mennesker, som aldrig har hørt om Kristus?

Nogle af spørgsmålene går det an at sige noget om, men de bliver ved med at være der, som gåder i troen. Og det har de vel været for kristne gennem to årtusinder. På en eller anden måde hører det med til kristen tro at leve med disse spørgsmål og også med det anstødelige i dem. Men hellere ligge søvnløs med disse spørgsmål i infigt med det, Jesus har sagt, også når det opleves som gåder eller endog åbne sår i troen, end at lulle sig ind i Rob Bells tornerosesøvn.